

İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ KARARLARI

VALENZUELA CONTRERAS / İSPANYA DAVASI*

(Başvuru No: 27671/95)

Çev. Fatih BİRTEK**

30 Temmuz 1998'te Strasburg'ta, Valenzuela Contreras olayı hakkında verilen hükümde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuranın İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesi (adil yargılama ve masumiyet karinesi) hükmü kapsamında duyurduğu şikâyetinin Mahkeme'nin yargı yetkisi kapsamında olmadığına ve dava konusu olayda Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel yaşama saygı gösterilmesi hakkı) ihlal edildiğine oybirliği ile karar verdi. Sözleşme'nin 50. maddesi kapsamında Mahkeme, başvuranın yasal harcamaları ve masrafları için belirlenmiş olan tutarın kendisine ödenmesine karar verdi.

DAVANIN ÖNCESİ

Ana Etkenler

Başvuran, Mr. Cosme Valenzuela Contreras, İspanyol vatandaşıdır, 1952 doğmuş ve söz konusu tarihte W. Company'de personel müdür

* Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından 30.7.1998 tarihinde HRCd Vol. IX No. 9'da yayımlanan kararın İngilizce metninden yapılan özet çeviridir.

** Öğr. Gör., Polis Akademisi Başkanlığı Niğde Polis Meslek Yüksek Okulu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku ABD Doktora Öğrencisi.

yardımcısıdır. Ocak ve Şubat 1985'te, bu şirketin bir çalışanı Mrs. M. ve onun nişanlısı, hakaret ve tehdit içeren isimli telefonlar ve mektuplar aldılar ve olayı soruşturmak üzere bir tetkik hâkimi atanarak başvuranın isteği üzerine telefon hatlarının gizlice dinlenmesine karar verdi.

Ayrıca tetkik hâkimi, Kasım 1985'te başvuranın özel telefon hattının da takip edilmesine karar verdi. Tetkik hâkimi aramaların birçoğunun W. Company şirketinin işyeri binasından yapıldığından ve personellerden sadece başvuranın personel dosyasına ulaşabildiğini ve baş şüphelinin O olduğundan şüphelendi. Bu kişi aynı zamanda Mrs. M. ile yakın ilişkisi olan biriydi.

Band kaydı dökümleri tetkik hâkimine teslim edildi ve davanın taraflardan her birin inceleme yapabilmelerine imkân sağlamak için mahkemedeki delil dosyasına eklendi.

Mayıs 1992'de, Madrid Temyiz Mahkemesi,¹ temyiz başvurusunda bulunanı (sanığı), Mrs. M., onun nişanlısı ve saygın ailesini dört yılı aşkın bir süredir telefon ve mektup ile tehdit temekten suçlu buldu. Mahkeme, sanığa (Mr. Cosme Valenzuela Contreras) 4 ay hapis cezasına, para cezasına ve Mrs. M.'ye tazminat ödemesine karar verdi.

Duruşmada, müracaat sahibi (temyiz başvurusunda bulunan sanık) diğerlerine ek olarak, telefon dinlemenin ilgili kanuni şartlara uygun olarak yerine getirilmediğini savundu. Dahası mahkeme, velev ki davada denge sağlanamamış olsa da, delillerden bir tanesinin dahi başvuranın suçunu ispatını sağlayacağını hükmetti.

Başvuran (sanık), hukuki açıdan bir temyiz talebinde bulundu ki bu talebi 19 Mart 1994 tarihinde Temyiz Mahkemesi² tarafından reddedildi. Temyiz Mahkemesi, telefon dinleme delili ile ispatın elde edildiğini, tek kanuni dayanağın telefon dinleme (kayıt) delili olmadığına ve her halükarda söz konusu olan tehditlerin yazılı olarak da saptandığına hükmetti.

Anayasa Mahkemesi'ne "*amparo*"³ müracaatını sundu, Anayasa

¹ Appeals Court.

² Supreme Court.

³ "Amparo Başvurusu" (*recurso de amparo*) İspanya'da Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuru (Anayasa Şikayeti) yöntemidir.

Mahkemesi'nce, Temyiz Mahkemesi tarafından zikredilen aynı dayanak noktasından ve benzer gerekçelerle davası reddedildi, Temyiz Mahkemesi tarafından zikredilen gereklerin aynısı ile davayı reddetti.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonundan Önceki İşlemler

2 Mayıs 1995'te Komisyon'a yapılan başvuru için 18 Ekim 1996 tarihinde kabul edilebilirlik kararı verildi.

Dostane çözüm girişimi başarısızlıkla sonuçlandı, Komisyon 11 Nisan 1997'de, 11'e karşı 6 oy ile 8. maddenin ihlal edilmediği görüşünü ve saptadığı gerçekleri ve beyan eden bir rapor kabul etti.

Komisyon davayı 29 Mayıs 1997'de Mahkeme'ye havale etti.

KARARIN ÖZETİ

Başvuran, kendisinin masumiyet karinesine ve adil yargılanma hakkına tecavüz edildiğini ve telefon hatları dinlenerek özel yaşamına saygı gösterilmesi hakkına bir müdahale gerçekleştirildiğini şikâyet etti. Başvuran, Sözleşme'nin 6. ve 8. maddelerine dayandı.

Sözleşme'nin 6. Maddesi

Olay kapsamında Komisyon'un kabul edilebilirlik kararı ile birlikte davanın başlangıcından bu yana Mahkeme, yargı yetkisini kendisinde görmediği sonucunu yeniden belirterek kabul edilmezlik kararını açıkladı.

Sözleşme'nin 8. Maddesi

A. Uygulanabilirlik

Mahkeme, içtihat hukukunda aydınlığa kavuşan, bir kişinin evinden gerçekleştirdiği telefon aramaları Sözleşme'nin 8. maddesinde belirtilen "özel hayat" ve "haberleşme" kavramları içine girdiği hususunu göz önüne aldı. Doğrusu, bu hususa itiraz edilmedi.

B. Uyum

i. Müdahale Olup Olmadığı Konusunda

Mr. Valenzuela Contreras'ın telefon hattındaki gizli dinleme, 26 Ekim ve 20 Aralık 1985 tarihleri arasında, Sözleşme'nin 8/2. maddesi kapsamında, onun özel hayatına saygı gösterilmesi ve haberleşme hakkının kullanılmasına “*bir kamu otoritesinin müdahalesi*” olarak icra edildi.

ii. Müdahale haklı mıydı?

Müdahalenin bu şartı sağlayıp sağlamadığı, Sözleşme'nin 8. maddesinin ikinci paragrafının gereklerinden olup dikkatlice incelenmesi gerekmektedir.

a. Müdahale “Hukuka Uygun” muydu?

İspanyol Hukuku'nda ölçülü bir tedbir için kanuni bir dayanak olduğu hususuna itiraz edilmedi. Bu yüzden mahkeme, hiçbir değerlendirme yapmayarak Tüzüğün 18/3. Maddesi uyarınca kendisini sınırladı, tetkik hâkiminin, şikayetçinin (Mrs. M.) telefon hattının izlenmesi talebine istinat etmiş olması, “*Mahkeme/hakim aksine bir karar vermedikçe, haberleşmeler, özellikle posta, telgraf ve telefon haberleşmeleri gizli (mahrem) olmalı*” kuralını sağlamıştır.

“*Hukuka uygun*” deyiminden kaynaklanan ikinci şart ise, Mahkeme'den önce, hiçbir sorun olmadığı durumda dahi hukukun erişilebilir olmasıdır.

Hukuk, kabul edilebilir mertebede ve anlamı öngörülebilir olduğunda üçüncü şartın gerçekleşmesine gerek yoktur.

Mahkeme, Tüzüğün 18/3. maddesi kapsamında ilk olarak, telefon iletişiminin gizliliği hakkına ilişkin sınırlandırmalarda, ancak yasal müsaade temin edildikten sonra başvuranın telefon görüşmelerinin gizlice dinlenmesi uygulamasına karar verildiğine dikkat etti. Ayrıca Mahkeme ifade etti ki, hâkimin kararını temellendirmek maksadıyla, gizli dinlemede Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 8. Kitap, 2. Bölüm içinde izin verilen ölçü de hâkim kararı ile uygulandı. Kanun, “*bir araştırma kapsamında kapalı işyerlerine girilmesi ve aranması, yazılı*

dokümanların ve defterlerin okunması ve yazılı ve telegrafik haberleşmelere müdahale edilmesi ve açılması (okunması)” na bu şekilde izin vermiştir.

Bununla birlikte Mahkeme, Sözleşme’de belirtilen, “kanunun” sonuçlarının öngörülebilirliğin sağlanmasında bazı koşulların gerekmesi nedeniyle, özel hayat ve haberleşmeye saygı için teminat olan, yukarıda sözü edilen 19 Kasım 1985 tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu’nun şartlarının veya Tüzüğü’nün 18/3. maddesinden her hangi birisinin bu koşulları içermediğine dikkat çekti. Bu koşullara, özellikle mahkeme kararı ile telefonlarının dinlenebilmesini belirleyen koşullara ilişkin olarak; telefonları dinlenecek olan bireylerin hususiyetlerine dair belirlenen şartları, böyle bir karara neden olan suçların hususiyeti; telefon dinlemesinin bir süresinin olması gerektiğini; yargılama için tanzim edilen özet raporları, konuşmaların araya girilmek suretiyle dinlendiği, gerçekleştirilen kayıtların kullanılması ve yok edilmesini kapsamaktadır.

Mahkeme koşullarla ilgili olarak, Sözleşme’nin özünden gelen hukuki niteliği olduğunu yinelemiştir. Telefon iletişimlerinin izlenmesi kapsamında hukukun uygulanmasının etkilerinin öngörülebilirliği şartı ile, ayrıntıları iç hukukta düzenlenmiş olan ve otoritelerin işlemi uyguladığı andaki davranışları ve takdir yetkisinin genişliğini sınırlayan, söz konusu ölçülerin uygulanmasında hâkimlerin takdirini de bağlayan teminatlar beyan edildi. *Sonuç olarak uygulamayı gerçekleştirmiş olması gereken İspanyol “hukuku” tetkik hâkiminin, bu garantilerin kesin doğrulukta temin edilebilmesi için yeterince duyarlı davranmış olması gerekirdi. Ayrıca Mahkeme, başvuranın telefonunun dinlenmesi için karar verildiği beyan edilen anda zaten, Sözleşme’nin 8. maddesine aykırı bir karar olduğunu, “kanun vatandaşların anlaması bakımından, kamu otoriteleri tarafından bu gizli tedbirin uygulaması yoluna gidildiği anda, özel hayat ve haberleşmeye saygı gösterilmesi hakkına potansiyel müdahale tehlikesi oluştuğunda, içerdiği düzenlemeler ve şartların anlamaya imkan verecek biçimde yeterince açık olması gerektiğini”* belirtti.

Özet olarak, yazılı ve yazılı olmayan İspanyol hukuku, telefon dinleme işlemi icra edildiği söz konusu zamanda, uygulamanın biçimini, etki alanını ve otoritelerin takdir yetkisini yeterli kesinlikte belirtmedi. Mr. Valenzuela Contreras, demokratik bir hukuk toplumunda vatandaşlara tanınmış olan asgari yasal korumayı

kullanma imkânına sahip değildi. Bu sebeple Sözleşme'nin 8. maddesi ihlal edilmiştir.

b. Müdahalenin Amacı ve Gerekliliği

Mahkeme kanaatini göz önünde tutarak, dava kapsamında şikâyet edilen, Sözleşme'nin 8/2. maddesindeki diğer şartların gerekli olup olmadığını dikkate almadı.

Sözleşme'nin 50. Maddesi

a. Zarar

Mahkeme, iddia edilen maddi zarar tutarlarının başvuranın gerçekleştirdiği tehditlere ilişkin mahkûmiyetinin sonucu olarak ödemiş olduğunu ve Sözleşme'nin 8. Maddesine bir aykırılık bulunması arasında sebep sonuç ilişkisi bulunmadığını dikkate aldı. Talebin bu nedenle reddedilmesi gerekmiştir.

b. Dava Masrafları ve Harcamalar

Mahkeme, yapılan dava masrafları ve harcamaların toplamı, benzer olaylardaki müracaat kriteri üzerinde adil bir prensip göz önünde tutarak, talep edilen tutarın tamamını onayladı.

Karar, isimleri belirtilen dokuz hâkimden oluşan Daire tarafından verilmiştir.

Mr. R. Bernhardt (Alman), Başkan, Mrs. E. Palm (İsveçli), Mr. A.N. Loizou (Kıbrıslı), Mr. J. M. Morenilla (İspanyol), Sir John Freeland (İngiliz), Mr. A.B. Baka (Macar), Mr. L. Wildhaber (İsviçreli), Mr. J. Casadevall (Andoralı) ve Mr. V. Butkevych (Ukraynalı)